

демократичних колах. Також однієї із ключових ідей публіцистичних творів автора є пропаганда соціальної справедливості та прав робітників, що і відображало його соціалістичні переконання. Публіцист акцентує увагу на тому, що національне визволення не може бути самоціллю, якщо воно не поєднується із соціальним визволенням народу. Він критично ставився до буржуазних форм націоналізму, оскільки на думку автора, це лише імітація національних ідей, без фактичних змін у реальній суті соціальної нерівності.

У публіцистичних працях Володимира Винниченка неодноразово піднімалися питання чесності політиків. Він вважав, що політика, позбавлена моралі, приречена на внутрішню руйнацію, критично відносився до лицемірства та політичної кон'юнктури, бо ці явища є надзвичайно руйнівними для суспільства. У своєму щоденнику В. Винниченко написав: «Поганенькі, дрібненькі людці, славолюбці й егоїсти, злодійкуваті хитруни й підлизи, неуки й погромщики, – все це з'єдналось тепер робити хороше чесне діло національного визволення пригніченого народу. Невже може бути успіх? Невже коли-небудь хороше діло могло бути зроблене поганими руками?». На думку автора, такі індивіди, навіть об'єднавшись, не зможуть створити справжню державу, бо хороша справа не може бути зроблена «поганими руками». Важливим аспектом моральності в політиці для Володимира Винниченка була і проблема відповідальності. У своїх працях він підкреслював необхідність усвідомлення цієї відповідальності та прийняття рішень, виходячи із принципів гуманізму та справедливості. Творчість В. Винниченка мала на меті вплинути на формування політичної культури суспільства, а не лише відобразити власні переконання автора. Він хотів, щоб політика в Україні стала більш моральною, відповідальною та орієнтованою на служіння народу.

Скептичне ставлення у Володимира Винниченка викликали російські політсили в питанні українського суверенітету, про що говорить його відома фраза: «Російський демократ закінчується там, де починається українське питання». Також публіцист писав: «Сифіліс руського шовінізму ввійшов у кров руського громадянства. Ми не помилились, коли скажемо, що 99% руської буржуазної інтелігенції стояло на становищі повної негачії української народності, а 98% соціалістичної руської інтелігенції всяких партійних відтінків стояло на цьому самому». Критика російського імперіалізму зі сторони Володимира Винниченка та фокусування на українській ідентичності сприяли формуванню антиімперіалістичних настроїв та поширенню ідеї національного суверенітету.

Послідовна пропаганда В. Винниченком ідеї незалежної України, його роздуми про соціальну справедливість та державне будівництво, а також його критика російського імперіалізму мали значний вплив на розвиток української політичної думки. Публіцистична спадщина Володимира Винниченка є не лише історико-культурним джерелом доби УНР та еміграції, а й є актуальною для сучасної України, особливо в контексті боротьби за національну ідентичність і суверенітет.

Сергій Корновенко (Черкаси)
СЕЛЯНСЬКІ РЕСПУБЛІКИ ПЕРІОДУ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ
1917–1921 РР.: ДОСВІД НАЦІОНАЛЬНОГО
КОНСТИТУЦІОТВОРЕННЯ

Активним учасником національного державотворення періоду Української революції 1917–1921 рр. стало селянство. Зумовлено було це тим, що

українське суспільство на початку ХХ ст. носило аграрний за своїм змістом характер. Селянство у роки Української революції мало власну «політичну програму», запропонувало власний варіант соціально-економічної та суспільно-політичної моделі, прийнятної для нього. Одним із виявів селянської революційності було становлення селянських республік.

Під час розгортання селянської революції у 1917 – 1921 рр. селянське республікотворення, на відміну від 1905 – 1907 рр., стало багаточисельнішим, територіально масштабнішим. Селянські республіки мали місце в усіх етноісторичних українських землях. У 1917 – 1921 рр. нами нараховано двадцять сім селянських республік. На Лівобережній Україні існувало дві республіки: Глухівська, Прилуцька. На Правобережній Україні – тринадцять: Вахнівська, Дерманська, Зазим'янська, Летичівська, Медвинська, Мліївська, Пашківська, Пригоринська, Республіка Чорного Лісу, Спиченська, Холодноярська, Чигиринська, Ямпільська. На Півдні України – п'ять: Баштанська, Висунська, Вільна територія/Вільний район/Махновія/Гуляйпільська республіка, Врадіївська, Колосівська. На Західній Україні – сім: Бойківська, Гуцульська, Західнолемківська/Руська народна республіка/Флоринська республіка, Маковицька, Печеніжинська, Східнолемківська / Вислоцька / Команчанська, Хотинська.

Вони були формою виявлення селянської революційності, суспільно-політичної та громадської самоорганізації селянства, уособлювали спільні селянські цінності та ідеали, відображали політичну культуру і політичну програму селян.

Як соціокультурне, цілісне історичне явище селянська республіка була результатом селянської революції, виявом селянської революційності, селянського бунту, реалізацією політичної програми селянства. Вона переконливо засвідчила появу на тогочасній історичній арені нового активного суб'єкта історії – селянина.

На підставі аналізу історичних джерел, подій селянської революції, вважаємо за доречне послуговуватися поняттям «селянська республіка».

Його ми розуміємо як форму суспільно-політичної та громадської самоорганізації селян, об'єднаних спільними духовно-культурними, суспільно-політичними і соціально-економічними цінностями/ідеалами для вирішення спільних духовно-культурних, суспільно-політичних, соціально-економічних питань. Ключовим для розуміння поняття «селянська республіка» є спільна справа.

Селянські республіки початку ХХ ст. не мали всіх тих критеріїв, якими сучасна наука наділяє це явище. Це, на нашу думку, цілком природно і об'єктивно, але не позбавляє підстав селянські утворення початку ХХ ст., про які йдеться, ідентифікувати як селянські республіки. Аргументом на користь цієї нашої думки є те, що селянська республіка як суспільно-політичне утворення мала низку принципових і класичних ознак, властивих такій формі утворень. Ними насамперед були такі: антитеза єдиновладдю, виборність керівного складу, наявність законодавчих і виконавчих інститутів, демократизм у селянському розумінні у вирішенні спільних справ, територіальні межі, збройні формування тощо. Залежно від ступеню організованості перелік міг різнитися, як і якість цих критеріїв.

Окрім того, селянське республікотворення періоду Української революції 1917 – 1921 рр. – вияв національного державотворення. Зокрема, продовження і формування за нових умов української традиції конституціотворення. Прикладом на підтвердження цієї нашої думки є конституційний проект Холодноярської республіки «Начерк проекту Державного законодаду для

Української Трудової Республіки» (далі – Начерк), розробником якого є Остап Галичанський. Згідно з дослідженням Ю. Митрофаненка, це псевдо носив Остап Коптюх. Він був ухвалений «Табором Гайдамаків-повстанців в Холодному Яру на Чигиринщині» в червні 1919 р.

Розкриємо зміст окремих положень Начерку. Згідно з ним, на підставі природного та міжнародного права, народ України проголошувався «самостійним, незалежним, суверенним і з усіма народами рівноправним і творить на своїх землях свою окрему державу під іменем: «УКРАЇНСЬКА ТРУДОВА РЕСПУБЛІКА»».

Атрибутом державності (гербом), у тексті документу – державне знамя – проголошувався тризуб, який визнавався історичним, державним «знаменем». Привертає увагу оригінальне обґрунтування чи трактування тризуба, що органічно пов'язане з історичним життям українства. У Начерку подано таке пояснення: «1. Державна влада в Україні виконує тільки три функції: а) охорона української держави і громадян; б) ширення просвіти серед українських громадян; в) надання допомоги українським громадянам.

2. Що життя українських громадян розподіляється на три доби: а) доба росту і пристосування до праці до 20 літ; б) доба творчої праці у віці від 20 до 60 літ; в) доба старости і спочину понад 60 літ.

3. Що трудовий день для українських громадян ділиться на три восьмигодинні пори: а) пора труду; б) пора відпочинку і гуляння; в) пора сну.

4. Що Українська Трудова Суспільність розподіляється на три верстви: а) хліборобсько-творчу; б) промислово-творчу; в) державно-службову.

5. Заробіток українського громадянина розходиться у трьох напрямках: а) на власний прожиток; б) на поношення державних повинностей; в) на помноження народнього багатства через ощадність.

6. Український Нарід має споконвічну незаперечну владу над Чорним Морем».

Державним прапором, у документі – державна барва – проголошувався «блакитно-золотий» історичний прапор. Автори Начерку також запропонували оригінальне пояснення кольорів державного стягу. На їх думку, «1. Щоб над українськими землями всміхалося вічно погідне блакитне небо народнього щастя і мира, а під цим небом:

2. Щоб як сонце, сяяли золоті степи, вкриті буйними ланами пшениці для вжитку і здоровля українського трудового народу».

У Начерку державні кордони визначалися у такий спосіб: «Український Нарід визнає своїми землями і обнімає в склад своєї держави ті простори, на котрих поселяються Українці суцільною масою і в порівнянні з другими, живучими всуміш з українцями, народами творять безоглядну або зглядну більшість.

Осередком українських земель і столицею «Української Трудової Республіки» є старинна українська столиця – Київ.

[Дотеперішні державні кордони, котрі розрубували живе тіло Українського Народу і розмежовували його землі – касуються і не мають на будуче ніякого значіння. Кордон «Української Трудової Республіки» творить етнографічна лінія, котра відокремлює Український Нарід від сусідніх народів]».

Не втратили актуальність у сучасних умовах і ті положення Начерку, що стосувалися державної влади. Підкреслюючи внутрішню і зовнішню суб'єктність тогочасної української політичної нації, що носила виразний селянський характер. У документі читаємо: «Українською Трудовою Республікою» править весь Український Нарід, котрий є самий для себе і сувереном і повелителем і володарем.

Державна влада ділиться на репрезентаційну, законодавчу, виконавчу та судову».

На міжнародній арені, відповідно до тексту Начерку, тогочасна Україна позиціонувала себе як держава, що «не хоче і не може нікому заподіяти ніякої кривди. Противно, обстоюючи своє незаперечне право на самостійність, суверенність і рівноправність, Український Нарід бажає виключно і садиноко забезпечити себе на віки від дотеперішнього гнету, а свої землі від дотеперішньої експлуатації зі сторони других народів».

Начерком були визначені також принципи вирішення вкрай важливого для селян аграрного питання. З-поміж них такі: «а) хліборобська земля не може наново громадитися в більші посілости – не може також роздроблюватися в безконечність: вона розподіляється на поодинокі селянські хліборобські хозяйства в розмірі від 5 до 15-ти десятин землі.

Ніхто не може посідати менше як 5 ані більше як 15 десятин землі, чи то на власність чи під иньшим виглядом;

б) Оборот землею дозволений: можна землю набувати і позбувати даром і відплатно; можна землю наймати і віднаймати; можна передавати також в спадку – однакож не може бути власником хліборобської землі цей-хто не обробляє землі самий власними руками і не може бути порушений розмір селянсько-хліборобських хозяйств;

в) установлена тут норма розміру одного селянсько-хліборобського хозяйства обов'язує тільки загально і принципово – докладну норму установить кожний край окремо для себе, відповідно до кількості свого населення і відповідно до розміру простору землі, припадаючих до розділу]».

Отже, наведене вище є достатньою підставою для констатації того, що селянські республіки – унікальний феномен Української революції 1917 – 1921 рр., уособлення складного процесу українського націо- та державотворення, невід'ємний складник української традиції конституціотворення ХХ ст.

Іван Куций, Тарас Стоян

ПУБЛІЦИСТИЧНА СПАДЩИНА ВОЛОДИМИРА ВИННИЧЕНКА ЯК ДЖЕРЕЛЬНО-ІНФОРМАЦІЙНИЙ КОМПЛЕКС

Володимир Винниченко в історії українського національно-культурного руху та державного будівництва ХХ ст. – постать першорядна, проте не однозначна. Дослідницький інтерес до цієї постаті обумовлений тим, що крім власне політичної діяльності, В. Винниченко активно займався літературною творчістю. Зрозуміло, що із його обширної творчої спадщини основну увагу істориків привертають мемуарні твори, у яких яскраво відображено драматичну епоху політичних змагань. У цьому контексті особливий інтерес в історії української історичної мемуаристики становить його тритомна праця «Відродження нації». Її можна вважати унікально цінним джерелом для дослідження такого складного періоду української історії.

Крім цього, рефлексії В. Винниченка стосовно Української революції знайшли відображення і в інших публіцистичних працях: «Братання чи просто вже братерство»; «Рано стомлюватись»; «Лист до українських робітників і селян»; «Справоздання з подорожи на Україну»; у щоденникових записах; у його епістолярії з провідною інтелігенцією того часу та літературних творах: «Між двох сил», «На той бік»; праці політологічного характеру – «Заповіт борцям за визволення».

Актуальність пропонуваного дослідження обумовлена відсутністю в українській історіографії поглиблених чи спеціалізованих досліджень